

Villi kesytys – kesy villiys

Heather Anne Swanson, Marianne Elisabeth Lien & Gro B. Ween (eds.):
Domestication Gone Wild: Politics and Practices of Multispecies Relations.
Duke University Press 2018.

NINA V. NYGREN

*Johtamisen ja talouden tiedekunta,
Tampereen yliopisto*

Odotin tältä kirjalta hieman vähemmän kuin ison ihmiskunnan kehitysvaiheen kyseenalaistamista, mutta odotusten ylittäminen ei ollut haitaksi! Domestikaation – kesyttämisen – määritelmä on useimmiten se, että ihminen hallitsee (pitkääikäisesti) toisen lajin lisääntymistä, yleensä saadaksesen toiselta lajilta jotain, esimerkiksi ravintoa, seuraa tai suojaa. Sana domestikaatio on peräisin latinan sanasta *domus*, koti, ja tarkoittaa jonkin tulemistakin kodin piiriin, kesytetyksi.

Tämä toimitettu kirja lähtee liikkeelle siitä, kuinka muunlajisten eläinten (ja kasvien) domestikaatiota on pidetty yhtenä ihmiskunnan kehityksen vaiheena ja virstanpylväänä. Domestikaation, viljelyn ja kotieläinten pitämisen – keräilyn ja metsästyksen sijaan – ajatellaan tarkoittavan sivistyksen, kaikenlaisen kultivaation ja hallitsemisen vaiheen alkamista ihmiskunnan kehitystarinassa. Tämä ta-

rina kerrotaan usein universaalina ihmiskunnan tarinana (kirjan johdannossa käytetään esimerkkinä Discovery-kanavan historiadokumenttia), vaikka tarkemmin katsoen kyseessä on tarina eurooppalais-amerikkalaisen ihmisen edistyksestä; tarina, joka jättää muunlaiset kulttuurit kokonaan ulkopuolelle. Tämä domestikaation ja viljelyn narratiivi on johdannon mukaan samalla perustellut monenlaisia ongelmallisia käytäntöjä, kuten maan yksityisomistusta, kaivannaisteollisuutta ja patriarkaalisia perhesuhteita, ja saanut ne näyttämään väistämättömiltä kehityskuilta.

Tässä kirjassa tämä suuri kehitystarina jätetään kuitenkin sivuosaan, ja keskitytään sellaisiin erilaisiin kesyttämisen käytäntöihin jotka ovat (pääosin) edelleen käynnissä. Jo tämä purkaa mainittua kesyttämisen historiaan kiinnittyvää narratiivia – miten niin kesytys on

edelleen käynnissä? Näiden keskenään hyvin erilaisten kesytystarinoiden kautta kirjassa pyritäänkin ääneen sanotusti purkamaan suurta domestikaation narratiivia nojautuen monien eri tieteenalojen tutkimuksiin. Tällä tutkimusalalla ei ole vielä yksiselitteistä nimeä edes englanniksi – kirjassa mainitaan viitteinen *multispecies ethnography, biosociality, becoming-with, more-than-human sociality*. Kyseessä on viime vuosina eksponentiaalisesti kasvanut tutkimusala, jossa analysoidaan ihmisten ja muunlajisten eläinten yhteiseloja, ja joka on varmasti tuttu *Jälki*-lehden lukijoille. Kirjan toimittajat ovat antropologeja.

Jos arkeologia onkin ollut osaltaan rakentamassa suurta kesytysnarratiivia, nykyarkeologia kyseenalaistaa muunlajisten domestikaation yksiselitteisenä, selkeänä vaiheena ihmiskunnan historiassa, ja kirjassa nostetaan seuraavat periaatteet domestikaatiotarinan kritiikin lähtökohdaksi:

1. *Domestikaatio on vaiheittaista.*
2. *Domestikaatio ei ole aina yksisuuntaista.*
3. *Domestikaatio on moninaista.*
4. *Domestikaatio on vastavuoroinen prosessi.*
5. *Domestikaatioon kuuluu myös tahattomia ja ennustamattomia muutoksia*
6. *Domestikaatio on monilajinen prosessi.*

Kirja on jaettu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa, "Intimate Encounters

– Domestication from Within", kysytään millaista toimijuutta ihmisellä ja muunlajisilla on domestikaatioprosesseissa. Toisessa osassa, "Beyond the Farm: Domestication as World-Making", laajennetaan valokeilaa niin ajassa kuin paikassakin – mitä laajempia ekologisia vaikutuksia domestikaatiokäytännöillä on ja on ollut? Kirjan päättää Anna Lowenhaupt Tsingin kirjoittama viimeinen, käsitteellinen luku domestikaation poliittisuudesta.

Kirjan tavoitteena on sekä "nimeä hirviö" (*name the beast*) että "tutkia muunlaista" (*explore the otherwise*) ja kirjoittajat itsekin pohtivat kukin tavallaan miten suhtautua domestikaation käsitteeseen. Kirjassa ei kuitenkaan haluta laajentaa domestikaation käsitettä kaikkiin monilajisiin käytäntöihin, vaan kirjassa käydään erityisesti läpi domestikaation rajamaastoa. – Onko tämä domestikaatiota? – Entä tämä? kirjassa kysytään usein.

Kirjassa käydään läpi kiitettävän, suorastaan hengästyttävän monimuotoinen joukko erilaisia domestikaatiotapauksia: metsästyshaukkojen lisääntyminen Britanniassa (Sara Asu Schroer), Filippiinien ifugao-kansan sika- ja henkisuhteet (Jon Henrik Ziegler Remme), mongolialaiset ja australialaiset "puoliviljit" koirat (Natasha Fijn), teollinen siankasvatus Tanskassa (Inger Anneberg & Mette Vaarst), haahkojen pesiminen ihmisten nurkissa Norjassa (Marianne Elisabeth Lien), sekä Tyynenmeren (Swanson)

että Etelä-Afrikan lohet (Knut G. Nustad) sekä lohikantojen kansallistaminen (Ween & Swanson), Norjan Hardanger-vaunun omenat (Frida Hastrup), sekä eukalyptuspuiden käyttö ilman ”kesyttämässä” (Rune Flikke).

Erilaiset tapaukset osoittavat, miten suoraviivainen domestikaatiotarina on todellakin liian yksinkertainen ja lineaarinen – erilaiset domestikaation vaiheet elävät edelleen keskuudessamme, esimerkiksi haukkojen kasvatuksessa (Schroer) tai Ifugao-kansan sikasuhteissa (Remme). Domestikaatio ei ole myöskään yksisuuntainen prosessi joka päättyy ihmisen täysin hallitsemaan toislaajiseen eläimeen – esimerkiksi dingot saattavat viettää pentuaikansa ja nuoruutensa ihmisten joukossa, mutta lisääntymisiässään lähtevät ihmisten joukosta pois (Fijn).

Kesyttäminen ihmisen harjoittamana aktiivisena toimintana tulee myös taitavasti kyseenalaistetuksi, kun Lien kertoo norjalaisen haahkaesimerkin kautta muistakin tapauksista, missä muunlajinen eläin on ollut aktiivisena ja aloitteellisenä ”domestikaation” osapuolena.

Kirjan tärkeämpi osuus on mielestäni sen poliittisempi, toinen osuus, koskien domestikaatiota ”maailman tekemisenä” (*world making*). Mitä olemmekaan tehneet maailmalle, maisemalle, muunlajiselle luonnolle ottaessamme yhä suuremman osan biosfääristä hallintaamme? Tämä osio tuo erityisen voimakkaasti esiin sen, että domestikaation vaikutukset eivät jää ”domuksen” piiriin vaan vaikuttavat koko maailmaan, kuten teollisen lohenkasvatuksen vaikutukset lohikantoihin ja ympäristöön (Swanson), tai se miten maailman pohjoisin kaupallinen omenankasvatus Norjan Hardangerissa kytkeytyy markkinatalouden ja fossiilitalouden verkostoihin (Hastrup). Myös Anna Lowenhaupt Tsing provosoi lukijaa teoreettisemmassa osuudessaan miettimään, miten domestikaatio sitoi naiset kotiin ja kolmannen maailman kansalaiset valkoisen miehen työvoimaksi, ja auttoi kapitalismin maailmanvalloituksessa. Ilman ”kesyttäminen” eurooppalaisten kolonioissa – ilman tekeminen miellyttäväksi ja terveellisen oloiseksi toiselta kolonisoidulta alueelta, Australiasta, tuotujen eukalyptuspuiden tuoksun avulla – tasoitti tietä myöhemmille (ja nykyisille) eukalyptusplantaaseille (Flikke).

Mielestäni kirjan heikoin lenkki on sinänsä mielenkiintoinen luku teollisesta siankasvatuksesta Tanskassa (Anneberg & Vaarst) – mikä on oikeastaan varsin outoa, onhan teollinen siankasvatus kaikista luvuista perinteisin kesyttämistapaus. Vaikka eläinten hyvinvointipolitiikka ja teollisten siankasvattajien asenteet suhteessa siihen ovat mielenkiintoisia, on luvun epäkriittinen asenne massiiviseen tuntevien ja ajattelevien eläinten kivulihaaseen ja ahtaaseen lihaksi kasvatukseen pöyristyttävän kevyt.

Kirja jätti minut pohtimaan, mihin tarvitsemme domestikaation käsitettä,

jos sen alla voidaan kuvata niin monenlaisia, niin toisistaan erilaisia kehityskulkuja, tarinoita, tapauksia, suhteita? Kuinka paljon kriittistä potentiaalia hukataan, jos käytetään käsitettä, jolla on näin suuri painolasti? Toisaalta tarvitsemme sanoja kuvaamaan myös vallan suhteen epätasapainoisia suhteita muunlajisten kanssa.